

59 היתה עד שיתכנסו כל הקרואים. ובאופן זה, גם לדעת רב, כל אחד
60 מברך לעצמו. ומה שאמר רב, 'יין לא בעי הסיבה', שאפילו בישיבה
61 אחד מוציא את כולם, הוא דווקא באופן שקבעו לשתות יין שלא
62 בשעת סעודה, או באופן שקבעו לשתות יין בשעת סעודה, ושתיית
63 היין היא באותו מקום של הסעודה, שאין דעתם לעקור אחרי שתיית
64 היין, לסעוד במקום אחר.
65 ול'האיך לישנא דאמר רב - ולפי אותה לשון, שלפיה אמר רב 'לא
66 שנו אלא פת דמהניא ליה הסכה, אבל יין לא מהניא ליה הסכה',
67 ואפילו אם הסיבו כל אחד מברך על היין לעצמו, קשיא - קשה
68 מהסיפא של הברייתא, שמבואר בה שאחרי שהסכו אחד מברך על
69 היין לכולם. מתרצת הגמרא: שאני התם - שונה הדין שם בברייתא,
70 שעלו להסב כדי לאכול פת ובהסיבה זו שתו גם יין, שבאופן זה
71 ההסיבה מועילה, דמגו דקא מהניא ליה הסכה לפת, מהניא ליה
72 הסכה ליין - שמתוך שההסיבה מועילה לפת, היא מועילה גם ליין.
73 שנינו במשנה (לעיל מב): קא להם יין בתוך אכילת המזון, כל אחד
74 מברך עליו בעצמו, ולא יוציא האחד את כולם. אך אם בא היין
75 לאחר המזון, אחד מברך לכולם. הגמרא מביאה תוספתא (פ"ד ה"י)
76 המבארת את טעם הדבר: שאלו את בן זומא, מפני מה אמרו
77 חכמים שאם פא להם יין בתוך אכילת המזון כל אחד ואחד מברך
78 לעצמו ולא יוציא האחד את כולם, ואם בא היין לאחר המזון -
79 לאחר שסיימו סעודתם קודם ברכת המזון, אחד מברך לכולם. אמר
80 [השיב] להם בן זומא, טעם הדבר, הואיל ובשעת האכילה אין פת
81 תכליעה של המסובים פנוי, ואינם נותנים לב לשמוע את ברכת
82 המברך, אלא לבלוע את המזון שבפיהם.
83 שנינו במשנה (לעיל מב): והוא [המברך על היין הבא לאחר גמר
84 האכילה קודם ברכת המזון] אומר את הברכה על ריח המוגמר - עצי
85 בשמים על האש כו', אף שהברכה על המוגמר נאמרת רק לאחר
86 ברכת המזון.
87 הגמרא מדייקת שאף כשיש שם אחר גדול ממנו הוא מברך על
88 המוגמר, ומבארת טעם דין זה. מדייקת הגמרא: מדקתני - מכך
89 ששנה התנא במשנה 'והוא [המברך על היין] אומר על המוגמר',
90 מכלל דאיכא מיניה - משמע שמדובר באופן שיש שם אחר
91 גדול ממנו, ומכל מקום כיון שהתחיל בברכה אחת מברך אף על
92 המוגמר.
93 שואלת הגמרא: ואמאי - ומדוע יברך על המוגמר זה שברך על היין,
94 ולא הגדול שבסעודה. משיבה הגמרא: הואיל והוא [המברך על
95 היין] נטל ידיו למים אחרונים תחלה פאחרונה - ראשון מחמשה
96 האחרונים שנטלו. כלומר, כיון שזכה בברכת היין גומר המצוה
97 ומברך אף ברכת המזון, ולפיכך זכה בקדימה בנטילת מים אחרונים
98 [כמבואר בסמוך], וכיון שהוא ראשון בנטילת הידים שענינה העברת
99 הזוהמה, מוסיף וזוכה אף בברכת המוגמר, שאף הוא ענינו העברת
100 הזוהמה.
101 הגמרא מוכיחה ממשנתנו דין נוסף. מוכיחה הגמרא: דין זה ששנינו
102 במשנה שהמברך על היין מברך אף על המוגמר, מסייע ליה - ראה
103 הוא לדברי רב, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב, הנטיל ידיו במים
104 אחרונים תחלה פאחרונה - הראשון מחמשה האחרונים בסדר
105 הנטילה, הוא מזומן לכרקה - לברך ברכת המזון ולהוציא בה את
106 שאר המסובים. שהרי הטעם שהמברך על היין מברך על המוגמר,
107 שכיון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור, ומכאן שאף המתחיל ראשון
108 במצוה נטילת מים אחרונים אומרים לו גמור ומברך ברכת המזון,
109 כדברי רב.
110 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רב ורבי חייא, הוו יתבי קמיה
111 דרבי פסעודתא - היו יושבים לפני רבי בסעודה. אמר ליה רבי לרב,
112 קום משי ידך - עמוד ורחץ את ידיך. חנייה דהוה מרתת - ראה רבי
113 חייא את רב שהיה נבהל ופחד, שחשש שמא רבי אמר לו כך משום
114 שראה שידיו מלוכלכות, או שראה שהוא מאריך באכילה יותר
115 מהראוי. אמר ליה רבי חייא לרב, פר פתתי - בן גדולים, לא זו כוננת
116 רבי במה שאמר לך לרחוץ את ידיך, אלא עיין בברכת מזומן - עיין

1 אהדר קריעה לאחוריה - החזיר לאחוריו את הקרע שקרע בחלוקו
2 בהספד רבו, דהיינו שסיבב את החלוק מה שלפנים העביר לאחור
3 ומה שלאחור העביר לפנים, וקרע בשפת החלוק לפניו קריעה
4 אחרונה - קריעה אחרת, כדי להראות עכשיו אבלות כמו ביום
5 המיתה, על שהיו צריכים להוראה ואינם יודעים להורות. אמר רב
6 אדא בר אבהו, נח נפשיה דרב וברכת מזומן לא נמרינן - רב נפטר
7 ואנו איננו יודעים ללמוד את המשנה בדין ברכת המזון. עד דאתא
8 ההוא סבא - עד שבא אותו זקן רמא להו מתניתין אפרייתא -
9 הקשה להם מהמשנה על הברייתא, כפי שהקשינו לעיל (מב),
10 שמדברי המשנה משמע שאם ישבו כל אחד יברך לעצמו, ובברייתא
11 מפורש שאפילו בישיבה אחד מברך לכולם, ושני להו - ותירץ להם,
12 שהברייתא עוסקת בחבורה שקבעו לעצמם מקום לאכילה ופיין
13 דאמרי נזייל וניכול להמא בידן פלן - שאמרו 'נלך ונאכל לחם
14 במקום פלוני, בהסכו דמי' - דינו כדין 'היסבו' שאחד מברך לכולם.
15 ואם בן אף חבורה זו שקבעו לאכול על שפת הנהר, כיון שזימנו
16 עצמם מתחילה לישוב במקום זה, נחשב כהסיבה ואחד יברך לכולם.
17 שנינו במשנה, בדין הסיבה על הפת, הסכו אהד מברך לכולם.
18 מבארת הגמרא האם דין זה נאמר גם בברכת היין: אמר רב, לא שנו
19 - לא נשנה דין זה, שאחד מברך לכולם, אלא לגבי פת, דכשי -
20 שצריך הסכה, אבל יין, לא פעי הסכה - אינו צריך הסיבה, וגם ללא
21 הסיבה, כיון ששותים בידו אחד מברך לכולם. ורבי יוחנן אמר,
22 אפילו יין נמי פעי הסכה - גם יין צריך הסיבה, וללא הסיבה כל אחד
23 מברך לעצמו.
24 הגמרא מביאה לשון אחרת למחלוקתם: איכא דאמרי, אמר רב לא
25 שנו שאחד מברך לכולם אלא לגבי פת, דמהניא ליה הסכה -
26 שמועילה לו הסיבה, אבל יין, לא מהניא ליה הסכה - לא מועילה
27 לו הסיבה, ואפילו אם היסבו, כל אחד מברך לעצמו. ורבי יוחנן
28 אמר, אפילו יין נמי מהניא ליה הסכה - גם ליין מועילה הסיבה,
29 ואם הסבו, אחד מברך לכולם.
30 נמצא שלפי הלשון הראשון מחלוקתם היא האם היין צריך הסיבה,
31 ולפי הלשון השני מחלוקתם היא האם ליין מועילה הסיבה. הגמרא
32 מקשה על שתי הלשונות של המחלוקת: מיתיבי שנינו בברייתא,
33 כיצד הוא סדר הסכה, אורחין נכנסין לביתו של בעל הבית, ואינם
34 מסיבים על המיטות עדיין, אלא יושבין על גבי ספסלין ועל גבי
35 קתדראות [סוגי כסאות] עד שיכנסו כולם. הביאו להם מים -
36 כשמביאים להם מים לנטילת ידים, כל אחד ואחד נוטל ידו אחת
37 כדי לקבל בה את הכוס ששותה לפני הסעודה. קא להם יין -
38 כשמביאים לפניהם יין, כל אחד ואחד מברך לעצמו בורא פרי הגפן,
39 ושותה, ואין אחד מברך לכולם.
40 עד כאן ביארה הברייתא, את סדר הכניסה, לפני ההסיבה. ממשיכה
41 הברייתא לבאר את סדר ההסיבה לסעודה: עלו על המיטות והסכו
42 עליהן לסעוד את סעודתם, ובא להם מים - והביאו להם מים
43 לנטילת ידים, אף על פי שלפני שתיית היין כל אחד ואחד נטל ידו
44 אחת, הוודו ונטלו שתי ידיו מפני שצריך לאכול בשתייהן. קא להם
45 יין - ובשעה שהביאו לפניהם יין, אף על פי שכל אחד ואחד ברה
46 לעצמו על היין, לפני שנכנסו להסב, עליהם לברך שוב, ובברכה זו
47 אחד מברך לכולם.
48 נמצא, שבשעה שהם ישבו לשתות, כל אחד מברך על היין לעצמו,
49 ובשעה שהם היסבו, אחד מברך על היין לכולם. חוזרת הגמרא לבאר
50 את הקושיא מהברייתא: להאיך לישנא דאמר רב - לפי אותה לשון,
51 שלפיה אמר רב 'לא שנו אלא פת דכשי הסכה, אבל יין לא פעי
52 הסכה', וגם ללא הסיבה אחד מברך על היין לכולם, קשיא דישא -
53 קשה מהרשא של הברייתא, שמבואר בה שכל אחד מהאורחים
54 היושבים מברך על היין לעצמו, שהלא לפי דברי רב, היה צריך אחד
55 לברך על היין לכולם. מתרצת הגמרא: שאני אורחין - שונה דין
56 האורחים, המבואר בברייתא, דרעיתיהו למיעקך - שדעתם היתה
57 לעקור ממקומם אחרי שתיית היין, ולעלות להסב במקום אחר,
58 שמקום שתיית היין אינו מקום הסיבת הסעודה, וכל ישיבתם שם

ובית קיסר, משום שעץ אפרסמון אינו מצוי אלא בבית מלכים ובעלי גדולה, וכן על ריח הבא מן התהרס שצבכל מקום, שבאלו העץ נותן ריח כמות שהוא בלא שריפה. ואילו במוגמר שהעץ נשרף, אין לברך עליו 'בורא עצי בשמים', אלא 'בורא מיני בשמים'.

מסיקה הגמרא: תיובתא – אכן ברייתא זו היא פירכא לדברי רב חסדא ונדהו דבריו, ועל המוגמר מברכים 'בורא מיני בשמים'.

הגמרא דנה מה מברכים על שמן אפרסמון: אמר ליה – שאל אותו רב חסדא לרב יצחק, האי משתא דאפרסמון – שמן זה של אפרסמון, מאי מברכין עלויה – מה מברכים על ריחו. אמר ליה – השיב לו רב יצחק לרב חסדא, הכי – כן – אמר רב יהודה, מברכים עליו 'בורא שמן ארצנו' (שהאפרסמון גדל בארץ ישראל בעיר יריחו). אמר ליה רב חסדא לרב יצחק, פר מיניה דרב יהודה – חוץ מרב יהודה, כלומר אין להוכיח מדבריו בענין זה, משום דהכיבא ליה – שחיביה לו ארץ ישראל ולכן הוא מזכיר אותה בברכה ואומר 'ארצנו', ועדיין יש לשאל לכולי עלמא מאי – לכל העולם (מלבד רב יהודה) מהי הברכה שיש לברך על ריח שמן אפרסמון. אמר ליה רב יצחק לרב חסדא, הכי – כן – אמר רבי יוחנן, מברכים עליו 'בורא שמן ערב'.

דרכם היה לשרות עצי בשמים בשמן, ולאחר זמן השמן קולט את ריח העץ. הגמרא דנה מה מברכים על ריח השמן בעוד העץ בתוכו: אמר רב אדא בר אהבה, האי בשרתא – קושט, עץ בושם, מברכין עלויה – על ריחו 'בורא עצי בשמים', אבל על ריחו של משתא כבישא – שמן שנכשב בו הקושט וקלט מריחו, והקושט עדיין טמון בשמן, לא מברכים 'בורא עצי בשמים', מפני שהעץ אינו נראה לעינים. ורב כהנא אמר, אפילו על משתא כבישא מברכים 'בורא עצי בשמים', משום שהעץ קיים בתוכו, אבל על ריחו של משתא מחינא – שמן שנטחן בתוכו הקושט – לא מברכים 'בורא עצי בשמים', אף שבתוכו קיימת טחינת העץ, שכיין שנטחן אינו נחשב קיים בעינו לברך עליו ברכתו הראויה. נהרדעי אמרי – בני הישיבה בנהרדעא אמרו, אפילו על ריחו של משתא מחינא מברכים 'בורא עצי בשמים', שאף לאחר שנטחן נחשב קיים בעינו לברך עליו ברכתו הראויה.

בברכת המזון קאמר – אמרו לך, ונתן לך רשות לברך ולהוציא את המסובים ידי חובה, ולכן אמר שתרחץ את ידיך במים אחרונים ראשון לכולם, שהנוטל ידיו תחילה הוא מברך.

כפי שהתבאר, המוגמר הוא מחתה עם גחלים, שמניחים עליה אבקה של עצי בשמים, ועשנו מעלה ריח טוב. הגמרא דנה מהו הזמן הראוי לברך על ריח המוגמר: אמר רבי יודא אמר רבא בר ירמיה, מאימתי מברכין על הריח של המוגמר, משתעלה התרתו – משעה שיעלה עשנו.

שואלת הגמרא: אמר ליה רבי יודא לרבא בר ירמיה, כיצד יברך על ריח המוגמר משתעלה תימרת העשן, והא לא קא ארח – והלא עדיין לא הריח את ריחו ולא נהנה ממנו. משיבה הגמרא: אמר ליה – השיב לו רבא בר ירמיה לרבי יודא, ולמעשה – ולשיטתך שסבור אתה שיש לברך רק לאחר שנהנה, יש להקשות, ברכת 'המוציא להם מן הארץ' דמברך – שמברך לפני אכילת פת, כיצד הוא מברך, והא – והלא בשעת הברכה לא אכל ולא נהנה. אלא יש להשיב, שמכל מקום דעתיה למיכל – דעתו לאכול, ומעתה יכול לברך. והא נמי – אף כן, בברכת הריח על המוגמר, הוא מברך בשעה דדעתיה לארוחי – שבעתו להריח.

בברכת הריח יש חילוק בנוסח הברכה לפי המקור ממנו בא הריח. שאם בא הריח מן העץ, מברך 'בורא עצי בשמים'. ואם בא מן העשב, מברך 'בורא עשבי בשמים'. ואם בא משאר דברים, מברך 'בורא מיני בשמים'. הגמרא דנה מתי הברכה על המוגמר, שריחו בא מן העץ רק לאחר שכבר נשרף בגחלים: אמר רבי תייא בריה דאבא בר נחמני שכך אמר רב חסדא אמר רב, ואמרי ליה – ויש אומרים ששמועה זו אמר רב חסדא אמר זעירי, כל המוגמרות – מיני המוגמר מברכין עליו 'בורא עצי בשמים', ואין אומרים שכיון שהעץ כבר נשרף יברכו עליו 'בורא מיני בשמים', אלא מברך 'בורא עצי בשמים' על התימור העולה מהעצים שנשרפו, חוץ ממושק – מין בושם, שמן החיה הוא בא ולא מעץ, שמברכין עליו 'בורא מיני בשמים'.

מקשה הגמרא: מיתיבי – הקשו בני הישיבה על דברי רב חסדא, שנינו ברייתא, אין מברכין 'בורא עצי בשמים' אלא על ריח הבא מעץ אפרסמון של בית רבי ועל ריח הבא מעץ אפרסמון של בית קיפך (והוא הדין בעץ אפרסמון שבכל מקום, ונקט התנא בית רבי

ימשיך לעסוק במלאכתו הבויה, מפני שהיא נאה בעיניו.
מבואר בגמרא (פסחים קיב), שלא יצא אדם יחידי בלילה מפני המזיקים.
הגמרא מבארת שיש אופנים שהמזיקים נמנעים מלהזיק, ובהם יכול
אדם לצאת יחידי בלילה: **וְאָמַר רַב זוּטְרָא פֶּר מוֹכְבֵּיהּ אָמַר רַב,**
אֲבִיקָה בְּשָׁנִים – כשני בני אדם, לענין הסכנה לצאת יחידי בלילה,
וְיָרַח בְּשָׁלְשָׁה בני אדם. ויש חילוק בין שנים לשלושה לגבי השמירה
מהמזיקים, וכמבואר בגמרא בסמוך.
הגמרא מבארת את דברי רב. מסתפקת הגמרא: **אִיבְעִינָא לְהוּ** –
הסתפקו בני הישיבה, מה שאמר רב **אֲבִיקָה בְּשָׁנִים**, כוונתו שהיא
נחשבת כשנים **פְּתֵי דִידֵיהּ** – ביחד עם ההולך עצמו, שהאבוקה היא
כאדם נוסף מלבדו, או **דִּילְמָא** – או שמא כוונתו **אֲבִיקָה בְּשָׁנִים**
לְבַר מְדִידֵיהּ – מלבד ההולך עצמו, ויחד עם ההולך נחשב שיש כאן
שלושה.
מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראייה לפשוט את הספק, שכן
הוסיף רב ואמר, **וְיָרַח בְּשָׁלְשָׁה**. מבארת הגמרא את הראיה, **אִי**
אֲמַרְתָּ בְּשָׁלְמָא – אם תאמר שכוונת רב 'אבוקה כשנים ויחד
כשלושה **פְּתֵי דִידֵיהּ** – ביחד עם ההולך עצמו, **שְׁפִיר** – מובן הדבר,
לפי שיש מעלה בשני בני אדם לגבי השמירה מהמזיקים ויש מעלה
רבה יותר בשלושה, כמבואר בסמוך, ועל כך אמר רב שאבוקה
כשנים ויחד כשלושה. **אָלָא אִי אֲמַרְתָּ** – אבל אם תאמר שכוונת רב
לְבַר מְדִידֵיהּ – מלבד ההולך עצמו, נמצא שאבוקה כשנים היינו
כשלושה יחד עם ההולך, ויחד כשלושה היינו כארבעה יחד עם
ההולך, ויש לשאול על כך, **אֲרַבְעָה לְמָה לִי** – מה המעלה בכך
שנחשב כארבעה לגבי השמירה ממזיקים, **וְהָאֲמַר מַר** – והלא
נאמרה שמועה בשם אחד החכמים, שכן היא דרכו של המזיק,
לֵאדָם אַחַד הַהוֹלֵךְ לְבַדּוּ הוּא נִרְאֶה וּמִזִּיק לוֹ, לְשָׁנִים הַהוֹלְכִים הוּא
נִרְאֶה וְאֵינוּ מִזִּיק לָהֶם, לְשָׁלְשָׁה הַהוֹלְכִים אֵינוּ נִרְאֶה כָּל עֵינֵךְ
וְכֵלָל. וכיון שאף בשלושה הוא אינו נראה, אם כן אין כל מעלה
בארבעה יותר משלושה, ומה בא רב ללמדנו בכך שירח כשלושה.
אָלָא לָאו שְׁמַע מִיָּנָה – אלא ודאי יש להוכיח מכאן, **שְׁאֲבִיקָה**
בְּשָׁנִים היינו **פְּתֵי דִידֵיהּ** – ביחד עם ההולך, שהאבוקה היא כאדם
נוסף מלבדו. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִיָּנָה** – אכן יש להוכיח כן.
הגמרא מביאה מאמר בחומרת האיסור להלבין פני חברו ברבים:
וְאָמַר רַב זוּטְרָא פֶּר מוֹכְבֵּיהּ אָמַר רַב, וְאָמַר לֵה – ויש אומרים
ששמועה זו **אָמַר רַב הֵנָּה פֶּר בִּיּוֹנָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן הַסִּידָא,**
וְאָמַר לֵה – ויש אומרים ששמועה זו **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם** (בשם)
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָי, נוֹחַ (ערוך) לוֹ לְאָדָם שִׁפְלִיל עֲצֻמָּה לְתוֹךְ בְּבִשָּׁן
הָאֵשׁ לְהִישָׁרָה, וְאֵל יִלְבִּין אֶת פְּנֵי חֲבֵרוֹ וְיִבְשִׁיו פְּרָבִים. שואלת
הגמרא: **מִנָּן** – מנין אנו לומדים דבר זה. משיבה הגמרא: **מִתְּמַר,**
שְׁנַאֲמַר לאחר שהרתה מחמיה יהודה, והוא לא ידע שממנו הרתה,
וציזה להוציאה לשרפה מפני שחשד בה שזינתה (בראשית לח כה), **וְהִיא**
מוֹצֵאת וגו' והיא שְׁלָחָה לָא חֲמִיה אָמַר, לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָה לוֹ אֲנִי
הָרָה, וְתֹאמַר הֲכֵר נָא לְמִי הָחַתְמָת וְהַפְּתִילִים וְהַפְּטָה אֵלָה,
שכאשר הוציאו אותה לשריפה, שלחה ליהודה את הסימנים שנתן
לה, ואמרה 'לבעל סימנים אלו אני הרה', ולא אמרה במפורש 'אלו
הסימנים של יהודה הם, ולו אני הרה'. וחשבה בליבה, אם יהודה
יודה שממנו אני הרה, אנצל מן השריפה, אך אם לא יודה, לא אומר
זאת במפורש, משום שהוא יתבייש בכך, ומוטב שאשרף בכבשן האש
ולא אלבין את פניו ברבים.

הגמרא דנה מה מברכים על ריח הבא מעשב קשה: **אָמַר רַב גִּידְלָא**
אָמַר רַב, הָאִי – זה הַסְמֶלֶק (מין עשב, שיש בו שלש שורות עלים
זו למעלה מזו, ובכל שורה שלושה עלים), **מְכַרְכִּין עֲלוּיָהּ** – על ריחו
ב'וּרָא עֲצִי בְּשָׁמִים, ואף שהוא עשב, ועל ריח הבא מעשב מברכים
ב'ורא עשבי בשמים', כיון שהוא קשה מברכים עליו כברכת העץ.
אָמַר רַב הִנְנְאֵל אָמַר רַב, הֵנִי (אלו) **חֲלִפֵי דְיִמְאָא** – שבולת נרד,
הוא צמח העשוי כגבעולי פשתן, **מְכַרְכִּין עֲלוּיָהּ** – על ריחם **ב'וּרָא**
עֲצִי בְּשָׁמִים, שכיון שהם קשים מברכים עליהם כברכת העץ.
טעם הדבר שעל ריח הבא מעשב קשה מברכים כברכת העץ, משום
שהוא נקרא 'עץ'. הגמרא מביאה מקור לדבר זה מן הכתוב, שאף
גבעולים קרויים 'עץ': **אָמַר מַר זוּטְרָא, מָאִי קִרְאָה** – מהו הפסוק
ממנו יש ללמוד שגבעולים קרויים 'עץ', שנאמר במרגלים ששלח
יהושע לתור את ארץ כנען קודם כניסתם לארץ, ובאו ליריחו לבית
רחב (יהושע ב ד), **וְהִיָּה הָעֵלְתָם הַנְּהָה וְהַמְמַנֵּם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הָעַרְכוֹת**
לָהּ עַל הַגֵּץ, שהחביאה אותם בפשתן שבגג ביתה. והפשתן אינו עץ
אלא גבעול, ואף על פי כן קרא הכתוב 'עץ' ('פשתי העץ'), משום
שהוא קשה, ומכאן יש ללמוד לכל עשב קשה שנקרא 'עץ'. ולכן אף
לענין ברכה יש לברך עליו 'בורא עצי בשמים' כברכת העץ.
הגמרא דנה בברכת עשבים נוספים שיש מהם קשים: **[אָמַר] רַב**
מְשִׁרְשֵׁיָא (אמר), **הָאִי** – זה הַנְּרָקוֹם (החבצלת השרון), אם הוא
דְּנִנְוִיתָא – גדל בגינה, **מְכַרְכִּין עֲלוּיָהּ** – על ריחו **ב'וּרָא עֲצִי**
בְּשָׁמִים, משום שהוא קשה. אך אם הוא **דְּרַבְרָא** – גדל בשדה,
מברכים על ריחו **ב'וּרָא עֲשָׁבִי בְּשָׁמִים**, משום שהוא רך. **אָמַר רַב**
שֶׁשֶׁת, הֵנִי סִינְיָל (דודאים) **מְכַרְכִּין עֲלוּיָהּ** – על ריחם **ב'וּרָא עֲשָׁבִי**
בְּשָׁמִים, מפני שהם רכים.
הגמרא מבארת מה מברכים על ריח טוב הבא מן הפירות: **אָמַר מַר**
זוּטְרָא, הָאִי מָאֵן דְּמוֹרַח בְּאֲתְרוּנָא אוֹ בְּחִבּוּשָׁא – המריח ריח טוב
באתרוג או בחבוש, וכן בכל פרי הראוי לאכילה, **אָמַר** לפני שמריח
ב'רוּךְ אַתָּה ה' אלוהינו מלך העולם **שְׁנַתָּן רִיחַ טוֹב בְּפִירוֹת'**.
הגמרא מבארת את הברכה על אילנות מלבליים: **אָמַר רַב יְהוּדָה,**
הָאִי מָאֵן דְּנַפְיָק בְּיוּמֵי – היוצא יומי ניסן, **וְחַוִּי אֵילָנֵי דְקָא מְלַבְלֵי**
– ורואה אילנות פרי מלבליים ומוציאים פרח, **אָמַר ב'רוּךְ אַתָּה ה'**
אלוהינו מלך העולם, **שְׁלָא חִיסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבְרָא כּוֹ פְּרִיּוֹת**
טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת, לְהַתְנַאוֹת (ליהנות) **בְּהֵן בְּנֵי אָדָם**.
הגמרא שבה לברכת הריח, ומביאה מקור מן הכתוב שיש לברך עליו:
אָמַר רַב זוּטְרָא פֶּר מוֹכְבֵּיהּ אָמַר רַב, מִנֵּן שְׁמֵכְרִין עַל הַנָּתַת הָרִיחַ,
שְׁנַאֲמַר (תהילים קפ ו) **כָּל הַנְּשָׁמָה תִּהְלַל יְהוָה**, ומשמע שאף הנשמה
תהלל את ה' על הנאה שנונית, **וְאֵיחָה דְכֵר שְׁהַנְּשָׁמָה נְהִינֵת מִמֶּנּוּ**
וְאֵין הַגּוֹף נְהִינֵה מִמֶּנּוּ, שעליו דיבר הכתוב, **הֵוִי אוֹמֵר זֶה הָרִיחַ,**
מכאן שיש לברך על הריח.
הגמרא מביאה מאמרים נוספים, שאמר רב זוטרא בר טוביה בשם רב:
וְאָמַר רַב זוּטְרָא פֶּר מוֹכְבֵּיהּ אָמַר רַב, עֲתִידִים בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיתָנוּ
רִיחַ טוֹב בְּרִיחַ מֵרֵעַ הַלְכָנוּךְ, שִׁישׁ בּוֹ רִיחַ טוֹב מִפְּרוּחִים וְעַלְיָם הַגְּדִלִים
בוֹ. שְׁנַאֲמַר בנבואת הושע על העתיד לבא שישבו ישראל בתשובה
שלמה (הושע יד ז), **אֲלֹכֵינוּ יִזְכְּקוּנוּ וְיִהִי בֵּית הַזֹּהוּר, וְרִיחַ לוֹ בְּלַבְנוּךְ,**
כלומר ירבו ויתפשטו בניו, ויהי כזית הודם זיום, ויתנו ריח טוב
כלבנוך.
וְאָמַר רַב זוּטְרָא פֶּר מוֹכְבֵּיהּ אָמַר רַב, מָאִי דְכַתִּיב – מה ענין הכתוב
על מעשה ה' בעולם (קהלת ג יא), **אֶת הַכֵּל עָשָׂה יְפֵה בְּעֵתוֹ, מִלְּמַד,**
שְׂבָל אַחַד וְאַחַד מִבְּנֵי הָאָדָם יְפֵה לוֹ הַקְּרוֹשׁ ב'רוּךְ הוּא אוֹמְנָתוֹ
בְּפִנְיָו, כלומר, עשה הקדוש ברוך הוא שתהיה מלאכתו יפה בעיניו,
ואף העוסק במלאכה בויה, כגון מעבד עורות שהיא מלאכה
המדיפה ריח רע. מוסיפה הגמרא: **אָמַר רַב פֶּפְאָ, הֵינֵנו דְאָמְרֵי**
אֵינְשֵׁי – זו האימרה שרגילים אנשים לומר, **תְּלָה לֵיהּ קוֹרָא לְדְבַר**
אַחַר – תלה חלק הרך שבדקל לחזיר בצוארו, שיאכלנו בעודו נקי,
וְאֵיחָה דִידֵיהּ עֲבִיד – והוא יעשה כמנהגו וכהרגלו לנבור באשפה,
ואף את הקורא יגלגל באשפה וילכלכנו. וכך אדם העוסק במלאכה
בויה, אף אם תתן לו פרנסתו בדרך אחרת מכובדת יותר, עדיין

לשיטתם. והטעם הוא, ששמן זכינו להנאת ריחו הטוב, וזכינו אף להנאת סיבתו - הסיכה בו, ואילו הדם, להנאת ריחו זכינו, אך להנאת סיבתו לא זכינו, שלא שייך לסוך בהדס, וכיון שמהשמן יש הנאה רבה יותר, יש להקדים ולברך עליו לפני ההדס שהנאה ממנו מועטת.

הגמרא דנה בפסק ההלכה במחלוקת זו: אמר רבי יוחנן, ההלכה היא בברכי המכריע, כלומר כרבן גמליאל שהכריע כדברי בית שמאי. מביאה הגמרא מעשה: רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב איקא, רב פפא הודמן לבית מדרשו של רב הונא בנו של רב איקא, אייתו לקמיהו - הביאו לפניהם שמן וחרס, שקל ונטל רב פפא וברך אתה פרישם, וברך על ריח ההדס תחילה, וחרך בריך אשמן - ואחר כך בירך על ריח השמן, וכדברי בית הלל שההדס קודם לשמן בברכה. אמר ליה - שאל אותו רב הונא בריה דרב איקא, לא סבר לה מר - האם אינך סובר שהלכה בברכי המכריע, כלומר כרבן גמליאל שהכריע כדברי בית שמאי, ויש לברך תחילה על השמן ואחר כך על ההדס. אמר ליה - השיב לו רב פפא לרב הונא בריה דרב איקא, הכי (וכן) אמר רבא, הלכה במחלוקת זו כבית הלל, שיש לברך תחילה על ההדס ואחר כך על השמן, ולא כרבן גמליאל שהכריע כדברי בית שמאי, ולכן כך נהגתי. מסיק הגמרא: ולא היא - מה שאמר רב פפא בשם רבא שהלכה כבית הלל אינו נכון, אלא הלכה כדברי המכריע ויש לברך על השמן תחילה, ומה שאמר כן רב פפא, לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד - אמר כן כדי להשמיט את עצמו, משום שטעה במה שנהג והתבייש בכך.

הגמרא מביאה את סדר הקדימה כשעליו לברך על ריח שמן ושתיית יין: תנו רבנן בברייתא, הביאו לפניהם לאחר המזון שמן אפרסמון לסוך בו את הידים, ויש לו ריח טוב, ויין לשתיה לאחר המזון, ובא לברך על ריח השמן 'בורא שמן ערב' ועל שתיית היין 'בורא פרי הגפן, בתי שפאי אומרים, שהוא אוהו את השמן ביד ימינו מפני שמברך עליו תחילה, ואת היין ביד שמאלו, וכך מברך תחילה על ריח השמן 'בורא שמן ערב', ולאחר מכן חוזר ומברך על היין 'בורא פרי הגפן, בית הלל אומרים, אוהו את היין ביד ימינו מפני שמברך עליו תחילה, ואת השמן ביד שמאלו, וכך מברך על היין 'בורא פרי הגפן', ולאחר מכן חוזר ומברך על השמן 'בורא שמן ערב'. מוסיפה הברייתא ומלמדת כיצד ינהג לאחר סיכת הידים בשמן מבושם: ולאחר שסך את ידיו בשמן, טהו ו-את השמן שבידיו בראש השמש, משום שגנאי לתלמיד חכם לצאת לשוק בידים מבושמות. ואם השמש תלמיד חכם הוא, טהו ו-את השמן שבידיו בפותל, ולא בראש השמש, מפני שגנאי לתלמיד חכם לצאת לשוק בשהוא מבושם.

הגמרא מביאה הנהגות שראוי לתלמיד חכם להמנע מהן: תנו רבנן בברייתא, ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם - אם יעשה תלמיד חכם הרי זה מגונה, ולכן עליו להמנע מלעשותם. אל יצא בשהוא מבושם לשוק, ואל יצא יחידי בלילה, ואל יצא במנעלים המטולאים ו-עם טלאי, ואל יספר (ידבר) עם אשה בשוק, ואל יסב לסעודה פתורה של עמי הארץ, ואל יכנס באחרונה לבית המדרש. ויש אומרים, אף לא יפסיע פסיעה גסה, ואל יהלך בקומה זקופה.

הגמרא מבארת באלו אופנים עוסקת הברייתא, ומה טעמי הדברים. שנינו בברייתא: אל יצא תלמיד חכם בשהוא מבושם לשוק. מבארת הגמרא: אמר רבי אבא בריה (בנו) דרבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן, הברייתא אמרה כן רק במקום שיש החשודים על משכב זכור, שהם מבושמים את עצמם כדי שיתאוו להם. אמר רב ששטה, לא אמרן - לא אמרנו שלא יצא תלמיד חכם לשוק כשהוא מבושם, אלא במבושם בבגדו, אבל במבושם בגופו מותר, מפני שהזיעה מעברא ליה - מעבירה את ריח הבורש. מוסיפה הגמרא: אמר רב פפא, והמבושם בשעריו מבושם בבגדו דמי ו-הוא דומה, ולא יצא כך לשוק, משום שאין בשיעור זיעה כמו בגוף וריח הבורש נשאר בו. ואמרי לה - ויש החולקים ואומרים, שהמבושם בשעריו מבושם

בגופו דמי ו-הוא דומה, ורשאי לצאת כך לשוק, שאף בשיעור יש זיעה המעבירה את ריח הבורש.

עוד שנינו: ואל יצא תלמיד חכם יחידי בלילה. מבארת הגמרא את טעם הדבר: משום חשדא - שיחשדוהו בנות. מוסיפה הגמרא: ולא אמרן - ולא אמרנו שלא יצא יחידי בלילה, אלא דלא קביעי ליה עידנא - באופן שלא קבע לו רבו קביעות ללמדו בלילה, אבל אם קביעי ליה עידנא - קבע לו זמן ללימוד, מותר לו ללכת יחידי, משום דמידע ידע דלעידניה קא אזיל - שידוע הדבר לבני אדם שיש לו קביעות ואליה הוא הולך, ולא יחשדוהו.

עוד שנינו: ואל יצא תלמיד חכם במנעלים המטולאים ו-עם טלאי. אומרת הגמרא: מאמר זה שבברייתא מסייע ליה - הרי זה סיוע לדברי רבי חייא בר אבא, דאמר רבי חייא בר אבא, גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים. מקשה הגמרא: איני - האם כך הוא הדין, שאין לתלמיד חכם לצאת במנעלים מטולאים, והא (ו-הלא) רבי חייא בר אבא נפיק - יצא במנעלים מטולאים, אף שתלמיד חכם הוא. מתרצת הגמרא: אמר מר זוטרא בריה (בנו) דרב נחמן, מה ששינוי שלא יצא במנעלים מטולאים, מדובר בטלאי על גבי טלאי, ואילו רבי חייא בר אבא יצא במנעלים מטולאים בטלאי אחד. מוסיפה הגמרא: ולא אמרן - ולא אמרנו שלא יצא בטלאי על גבי טלאי, אלא כאשר הטלאי הוא בפנתא - בפני המנעל העומד על גבי הרגל ונראה לכל, אבל אם הטלאי הוא בגיגילא - בעקב, שאינו נראה לכל, לית לן בה - אין לחוש לכך, ויכול לצאת במנעל כזה. ואף אם הטלאי הוא בפנתא ו-בפני המנעל, לא אמרן - לא אמרנו שלא יצא בו אלא באורחא - בדרך, אבל בביתא ו-בבית לן בה - אין לחוש לכך, ויכול לצאת במנעל כזה. מוסיפה הגמרא: ולא אמרן - ולא אמרנו שלא יצא במנעל מטולא אלא בימות החמה, אבל בימות הנשמים לית לן בה - אין לחוש לכך, ויכול לצאת במנעל כזה, מפני שבימות הגשמים הטיט מצוי, והוא מכסה את הטלאי שבמנעל, ואינו נראה לבני אדם.

עוד שנינו: ואל יספר (ידבר) עם אשה בשוק. מבארת הגמרא: אמר רב חסדא, אל יספר עם אשה בשוק, אפילו היא אשתו, ואפילו היא בתו, ואפילו היא אחותו, לפי שאין הכל בקיאין בקרובותיו - מפני שלא כל בני אדם בקיאים מי הן קרובותיו, ואינם יודעים שזו קרובתו, ויחשדו בו.

עוד שנינו: ואל יסב לסעודה פתורה של עמי הארץ. שואלת הגמרא: מאי טעמא - מהו טעם הדבר. משיבה הגמרא: הטעם הוא, דילמא - שמא מתוך הישיבה עמם אתי לאמשוכי פתרייהו - יבוא להימשך אחריהם ולנהוג כמותם.

עוד שנינו: ואל יכנס באחרונה לבית המדרש. מבארת הגמרא את הטעם: משום דקרו ליה - שאם ינהג כך יכנו אותו בני אדם 'פושע' ו-מתעצל.

עוד שנינו: ויש אומרים, אף לא יפסיע פסיעה גסה. מבארת הגמרא את הטעם: משום דאמר מר - שנאמרה שמועה בשם אחד החכמים, פסיעה גסה נוטלת אחד מהמש מאות ממאור עיניו של אדם. שואלת הגמרא: מאי תקנתיה - מה תקנתו של אדם זה שפסע פסיעה גסה, כיצד יוכל להשיב את מאור עיניו כבתחילה. משיבה הגמרא: להדריה בקדושא דבי שמישי - ישיבנו על ידי שתיה מכוס קידוש בליל שבת.

עוד שנינו: ואל יהלך בקומה זקופה. מבארת הגמרא את הטעם: משום דאמר מר - שנאמרה שמועה בשם אחד החכמים, המהלך בקומה זקופה, אפילו הלך כך רק ארבע אמות, נחשב כאילו הוא דוחק את רגלי השכינה, דכתיב - שכתוב בפסוק (ישעיהו א, 1) בקדושה שמקדישים המלאכים את ה', מלא כל הארץ כבודו, ומשמע בפסוק זה שכבוד ה' משרתב ויורד למטה לארץ, ואם הוא הולך בקומה זקופה, הוא כדוחק את רגלי השכינה.